

HIRSIZLAR VE HIRSIZLIK OLAYLARI KARŞISINDA NASREDDİN HOCA*

*Esmâ ŞİMŞEK***

Özet

Hırsızlık, sevilen bir durum olmasa da sosyal hayatta her zaman karşılaşılan bir olaydır. Bu konu, olumsuz özellikleriyle halk edebiyatına da girmiş ve masallardan efsanelere, fıkralardan mânilere, atasözlerine kadar birçok türde ele alınmıştır. Özellikle fıkralarda “hırsızlık” konusunun sıkça işlendiği görülmektedir. Nitekim Nasreddin Hoca’ya bağlı olarak anlatılan fıkraların bir kısmı da aynı konu üzerindedir.

Halkın sözcüsü konumunda olan Nasreddin Hoca, toplumu rahatsız eden her olayı, şahsı ya da kurumu hiç çekinmeden tenkit etmiştir. Onun acımasız tenkitlerine; kadılar, din adamları, satıcılar, yöneticiler, ağalar, beyler vs. gibi hemen herkes maruz kalırken hırsızlar da nasiplerine düşen payı almışlardır. O, birçok insanın ortak derdi olan yokluğu, kara mizah çerçevesinde vurgulamıştır.

Çalışmada, geçmişten günümüze “hırsız ve hırsızlık” konusu çeşitli yönleriyle değerlendirilerek fıkralarından hareketle Nasreddin Hoca’nın hırsızlara karşı takındığı tavır altı başlık hâlinde verilmiştir. Bunlar: 1. Hırsızlık olaylarından hareketle toplumun ekonomik sıkıntısını dile getirir, 2. Nasreddin hoca, hırsızları imalı ve acımasız bir şekilde tenkit eder, 3. Bazı hırsızlar, yaptıkları işin suç olduğunu, pişkinlikleriyle kapatmaya çalışırlar, 4. Hırsızlık yapanlar er ya da geç cezalarını çeceklerdir, 5. Suçluluk psikolojisi ile hırsızlar kendilerini ele verirler, 6. Hırsızlara karşı alınması gereken tedbirler dolaylı bir şekilde hatırlatılır.

Anahtar Sözcükler: Nasreddin Hoca, Fıkra, Hırsız, Toplum, Yoksulluk.

NASREDDİN HODJA IN THE FACE OF BURGLARS AND BURGLARY

Abstract

Burglary, although despised, is an often-encountered event in the social life. As a theme, the negative characteristics of burglary have been addressed in folk literature and from fairy tales to legends, from jokes to manis (a specific genre of Turkish poetry), many genres have dealt with the theme. Especially jokes address the burglary theme quite often. Some of the Nasreddin Hodja stories also take burglary as their main theme.

As a public spokesman, Nasreddin Hodja recklessly criticised every event, person or institute that disturbed the society. Burglars also got their share from his reckless criticism along with everyone else such as Muslim judges, ecclesiastics, merchants, governors, landlords, lords etc.

The study evaluates the “burglars and burglary” theme from past to present with its diverse aspects and taking on from Nasreddin Hodja stories, lists his attitude towards burglars under six headings. These are: 1. He voices the economical problems of the society with reference to burglaries. 2. He criticises burglars viciously and indirectly. 3. Some burglars try to cover their crimes with their brazenfaced behaviours. 4. Burglars will eventually pay for their

*Bu yazı, 5-7 Temmuz 2015 tarihinde Konya-Akşehir’de yapılan; *Uluslararası Nasreddin Hoca Sempozyumu*’nda sunulan bildirinin genişletilmiş şeklidir.

**Prof. Dr., Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Elazığ / TÜRKİYE, el-mek: esmsimsek@gmail.com

 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0645-6178>

crime. 5. Their guilty conscience reveals burglars. 6. Precautions that should be taken against burglars are indirectly reminded.

Key Words: Nasreddin Hodja, Joke, Burglar, Society, Poverty.

Giriş

Sosyal hayatın en büyük problemlerinden biri olan hırsızlık, geçmişte olduğu gibi günümüzde de sıkça karşılaştığımız bir olaydır. Çalışarak kazanmak yerine başkalarının sırtından geçinmeyi alışkanlık hâline getiren bu insanlar, beceri ve zekâlarını olumsuz yönde kullanarak –sözde- geçimlerini sağlarlar. Özellikle büyük şehirlerde, insanların birbirini iyi tanımadığı kalabalık yerlerde bu işi yapanların sayısı oldukça fazladır.

Hırsızlık üzerine yaşanan tatsız olaylar ve hırsızların kurnazca davranışları sonucunda; kalbi temiz, gördüğü her olaya, duyduğu her söze hemen inanan saf insanları nasıl tuzağa düşürdükleri, zamanla komik olaylar hâline gelmiştir¹. İşte bu hâliyle, hırsızlığa bağlı olarak ortaya çıkan olaylar çeşitli yönleriyle günlük sohbetlerin konusu olurken halk kültürü ve halk kültürünün bir dalı olan halk edebiyatı türleri içerisinde de yerini almıştır.

Bazı masallarımızda “olumsuz tipler” arasında yer alan hırsızlar, efsanelerimizde de görülmektedir. “*Ağaç yaş iken eğilir.*” atasözünü teyit eden; “Anamas Dağı Efsanesi”, çocuk eğitiminde de dikkat edilmesi gereken konuları vurgulaması yönüyle önemlidir. Efsanede, küçükken anası tarafından yumurta ve tavuk çalmaya yönlendirilen çocuğa; “Altı üstü bir yumurta veya bir tavuk değil mi?” düşüncesiyle kızılmadığı için, bunun zamanla büyük bir eşkıya olduğu anlatılır. Efsanenin sonunda yaptığı soygunlardan dolayı idam sehпасına getirilen genç, son arzusuna binaen iki rekât namaz kılarak asıl suçlunun annesi olduğunu düşünerek; “*Yâ Rabbim, beni asmayın, anamı asın.*” diye yalvarmaya başlar. Bu olaya bağlı olarak yöredeki dağa, “Anamas Dağı” adı verilir. (Sakaoğlu, 2003: 107-108).

Bunların dışında, dua, beddua, atasözü ve deyim gibi halk edebiyatı türlerinde de olumsuz yönleriyle yer alan hırsızlık, en yaygın şekilde, toplumdaki aksaklıkları, yanlışları ve kötü davranışları mizahi bir üslupla dile getiren fıkralarda işlenmiştir. Bu konuda özellikle “Avşar” tipine bağlı olarak anlatılan fıkralar dikkat çekicidir. Gerçek hayatta öyle olmasa da, bazı fıkralarda “Avşarlar”, âdeta hırsızlığı sembolize etmektedirler. Yeni doğan bir Avşar bebeğinin, doğumuna yardımcı olan ebenin yüzüğünü çalması; atı çalınan adama, çalan çocuğun babasının; “*Al şu parayı da git. Çocuğumun daha ilk sifata, hevesini kaçırma!*” demesi bunların en güzel örneğidir. Hırsız-polis fıkraları da sıkça rastladığımız anlatılar arasındadır.

Elazığ’da Yolçatı köyüne bağlı olarak anlatılan “Yolçatılı” fıkraları da aynı özelliğe sahiptir. Geçmişte tren istasyonunun bulunduğu Yolçatı köyüne her yöreden yolcu geldiği için

¹ *Örneğin, bir hırsız, gözüne kestirdiği bir evin çatısına çıkarak antenin kablosunu keser. Ev sahibi, televizyonun bozulduğunu düşünerek yatar ve sabah da işine gider. Daha sonra eve gelen hırsız, evin hanımına tamirci olduğunu söyleyerek televizyonu alıp gider. Evin erkeği akşam durumu öğrenip sinirli bir şekilde balkonda otururken hırsızın elini kolunu sallayarak yoldan geçtiğini hanımı görür. Adam, üzerinde pijamalarla hırsızın peşine düşer. Beş dakika sonra evin kapısı çalınır ve birisi gelip; “*Yenge, ben polisim, abi hırsızı yakaladı. Şimdi karakoldalar. Pantolonuyla cüzdanını istiyor.*” der. Kadın da verir. Ama biraz sonra hırsızı yakalayamayan koca kan ter içinde evine dönünce her şey anlaşılır.

*Konuyla ilgili olarak anlatılan bir başka olayda ise, bir ailenin arabası çalınır ve bir hafta sonra tekrar evlerinin önüne getirilerek üzerine bir not bırakılır: “*Sizden çok özür dileriz. Acil bir işimiz için arabanıza bir müddet el koyduk. Ama hatamızı telafi etmek için size Antalya / Kemer’de bir haftalık tatil hediye ediyoruz. Tüm masraflar tarafımızdan ödenmiştir!*” Aile, gerçekten kendi adlarına yer ayrıldığını ve ücretinin ödendiğini öğrenince, belirtilen tarihte tatile çıkarlar. Ama eve döndüklerinde evin bomboş olduğunu görürler!

*Kendini açık göz zanneden bir vatandaş ise daha önce arabasının teybi çalındığı için, camlarını korumak düşüncesiyle, büyük harflerle; “*Arabada teyp yoktur, boşuna uğraşma hırsız kardeş!*” diye yazar. Birkaç gün sonra, arabanın yerinde yeller esmektedir ve kocaman bir not vardır; “*Sen canını sıkma abi, ben taktırım!*”

çeşitli hırsızlık olayları da sıkça yaşanmış ve bunlara bağlı olarak fıkralar üretilmiştir. Bugün, adı geçen bölgeden söz edildiğinde; “*Uçak bu köyün üzerinden geçerken yolcular cüzdanlarını tutarmış.*” ifadesi burada yaşanan hırsızlık olaylarına güzel bir telmihtir.

Ama özellikle toplumun sözcüsü konumunda olan Nasreddin Hoca’ya bağlı olarak anlatılan fıkralar bu konuda oldukça önemlidir. Nasreddin Hoca, toplumun ekonomik açıdan büyük sıkıntılar içerisinde olduğu bir dönemde yaşamıştır. Bu sebeple, toplumun her türlü problemini kendi üzerinden aksettirmeye çalışan Hoca, bu konuda da kendini öne çıkararak – tıpkı kadılarla ilgili fıkralarda olduğu gibi- bazen hırsızların karşısına geçerek bazen tuhaf davranışlar sergileyerek bazen de hırsızlık yapıyormuş gibi görünerek bu suçu işleyen kişileri imalı bir dil ile eleştirmiştir.

Hiç şüphesiz, ilk eğitimini imam olan babasının yanında tamamlayan, daha sonra dönemin âlim ve müderrislerinden ders alan; imamlık, kadılık ve müderrislik yapan, yeri geldiğinde devrin sultanlarına danışmanlık yapan Hoca’ya “hırsızlık” sıfatını yakıştırmak çok yanlıştır. Ama o, diğer fıkralarında olduğu gibi bu tür fıkralarında da, bazen kendini bazen de eşini ve çocuklarını ortaya atarak toplumun aksaklıklarını dile getirmeye çalışmıştır. Buna bağlı olarak Nasreddin Hoca tipi etrafında hırsızlar ve hırsızlığı konu alan çeşitli fıkralar oluşmuştur. Bu fıkraların bazılarında Hoca, imalı bir şekilde hırsızları tenkit ederken bazı fıkralarında hırsızlık olayının mağduru, şahidi veya faili rollerini üstlenerek bu özellikteki insanları tenkit etmiştir. Bu tür fıkralarını topluca değerlendirdiğimizde, doğrudan veya dolaylı olarak şu konuların işlendiğini görmekteyiz:

1. Hırsızlık Olaylarından Hareketle Toplumun Ekonomik Sıkıntısını Dile Getirir

Hoca’nın yaşadığı dönem çeşitli tarihi, sosyal ve siyasi olaylara bağlı olarak, maddi anlamda büyük sıkıntıların yaşandığı bir dönemdir² (Özçelik, 2008: 18). Bu yüzyıl, Birinci Alâeddin Keykubat’ın ölümüyle birlikte birçok probleme sahne olmuştur. Çünkü 1243 Köseadağ yenilgisinden sonra birçok olumsuz olay yaşanmış ve bu durum halkı maddi ve manevi anlamda sıkıntıya düşürmüştür (Kurgan, 1986: 17-18).

İşte, bu duruma bağlı olarak, çoğu insan maddi sıkıntı içerisinde mücadele ederken hırsızlık da günlük hayatta sürekli yaşanan bir durum hâline gelmiştir. Bu tür olaylara sık sık rastlanması ise, insanları duyarsız hâle getirmiştir. “*Bana dokunmayan yılan bin yaşasın*” atasözünde olduğu gibi, kendilerini ilgilendirmeyen konularda bencilce bir davranış içerisine giren insanları anlatmak adına; “Sesi Yarın Çıkacak” fıkrası güzel bir örnektir. Fıkroda, Nasreddin Hoca örneklemesiyle, hırsızlık yapan insanlar fark edildiğinde dahi engel olmak yerine sadece seyredildiği mesajı verilmektedir. Dikkat edilirse, hırsızların, kapıyı açmaya çalıştığını gören kişi (Hoca), onlara engel olmak yerine başkalarıyla meşgul olabiliyor.

Anadolu dışında Balkanlar, Gagavuzistan, Doğu Türkistan ve Azerbaycan³ gibi Türk Cumhuriyetlerinde de anlatılan bu fıkra (aslında Nasreddin Hoca’ya sonradan bağlanmıştır), bir yönden başkalarının başına gelen kötülükleri umursamayan vurdumduymaz insanları anlatırken, diğer yönüyle de Nasreddin Hoca’nın iyi bir eğitimci olduğunu da gösterir. Henüz öğrenci olan İmad/oğlu, hırsızlığın ne olduğunu bilmediği için kapının kilidini açmaya çalışan kişilerin ne yaptığını anlayamaz ve Hoca’ya sorar. Hoca, öğrencisine/oğluna, toplumda hoş karşılanmayan “hırsızlık” gibi bir davranışı öğretmemek için farklı bir yola başvurur ve onların “rebap/kopuz/saz” çaldığını söyleyip olayı daha güzel bir sebebe bağlayarak konuyu kapatmaya çalışır. Ancak öğrencisinin, sesinin çıkmayıp sebebini sorması üzerine; “*Sesi yarın çıkar!*”

² XII. yüzyılda Haçlı Seferleri ile başlayan sefalet, Moğol İstilasları ile devam etmiş; Babai İsyanı, Köseadağı Savaşı ve Selçuklu sultanlarının saltanat kavgaları halka sıkıntılı günler yaşatmıştır.

³ Bu bölgelerde adı geçen fıkra, Nasreddin Hoca yerine “Kosti Ağa” ve “Molla Zeydin”e bağlı olarak da anlatılmaktadır (Sakaoğlu, 2013: 265).

diyerek, bu istenmeyen davranışın insanlar üzerindeki olumsuz etkisini ve toplumun tepkisini mizahi bir üslupla anlatır⁴.

Aynı metin, günümüzde tip değiştirerek hırsız-polis fıkrası hâline dönüştürülmüştür. Fıkroda karakol amiri, göreve giden personeli “hırsızlar” konusunda dikkatli olmaları için uyarır. Ancak ertesi gün, bir kuyumcunun soyulduğunu duyunca görevli polisin bunu neden fark edemediğini sorar. Polis ise; “*Şüpheli hiçbir durum yoktu, yalnız gece üç sıralarında yabancı bir şahıs elinde bir demirle, o kuyumcu dükkânının kilidine sürtüyordu. Acayip kötü ses çıkartıyordu. ‘Ne yapıyorsun?’ diye sordum. O da bana hitaben; ‘Keman çalıyorum’ dedi. Ben de; ‘Bu ne biçim keman sesi?’ deyince; ‘Bunun sesi sabah çıkar!’ dedi. Ben şüpheli bir durum görmedim.*” der (Özmen, 2012: 82).

Dikkat edilirse yukarıdaki fıkra, tip değiştirirken temsil ettiği tiplerin karakteristik özelliği de değişmiştir. Hoca’nın zekice davranışını polis memurunda göremeyiz. Nasreddin Hoca, öğrencisine/oğluna hırsızlığı öğretmemek adına, kilidi kırmaya çalışan hırsızlar için; “rebap çalıyorlar” diyerek dikkatleri başka bir yöne çevirirken, bu fıkroda acemi ve saf polis, hırsızların yalanlarına inanarak oyuna gelir ve istenmeyen bir olayın yaşanmasına vesile olur.

Bu dönemde yaşayan insanların ne kadar büyük bir sıkıntı içinde oldukları yine başka bir fıkroda Nasreddin Hoca’nın üzerinden anlatılmaya çalışılır. Bu fıkroda Hoca, evine hırsız girince yatakların konduğu yüklüğe saklanır. Alınacak bir şey bulamayan hırsızlarla karşılaşınca da: “*Çalacak bir şey bulamayacağını biliyordum, senden utandım da onun için buraya saklandım!*” der. Bu fıkroda, iki önemli konu dikkat çekmektedir: Birincisi, hırsızlar öylesine yüzüstü olmuşlar ki, malı mülkü olmayan kişiler, yoksulluklarından utanır hâle gelmiştir. Âdeta hırsızlık yapmak meşru, malın mülkün olmaması ayıplanacak bir durum olmuştur. İkinci konu ise, genel anlamda halkın durumunun kötü olmasına rağmen yine de hırsızların girmediği ev yoktur.

Aynı durum, “Elinden Alması Kolay” adlı fıkroda da anlatılmaktadır. Hanımı eve hırsızın girdiğini fark edince Hoca’yı uyandırır. Ama Hoca hiç istifini bozmadan; “*Üzülme hanım, çalınmaya değer bir şey bulursa, elinden almak kolay.*” der. Şükrü Kurgan, Hoca’nın cevabı için; “*İşe yarar dünya malına sahip olmayışının kara mizahıdır.*” (Kurgan, 1986: 50) diyerek toplumun maddi konudaki sıkıntısını “kara mizah” çerçevesinde değerlendirir.

Saim Sakaoğlu, bu fikranın Hoca’ya yakışmadığını belirterek, “*Hoca Adına Bağlanan Fıkralar*” gurubunun, “*A. Mantık Açısından Hoca’ya Uymayan Fıkralar*” alt başlığı içerisinde vererek bunun sebebini şöyle açıklar; “*Bu fıkra, Nasreddin Hoca’nın olamaz. Toplumda özel bir yeri bulunan bir kişinin evini, ‘Tam takır, kuru bakar.’ olarak düşünemeyiz. Hoca’nın istifini bozmasını da uykusuna veremeyiz. Başka bir fıkrasında, hırsızın arkasından onun evine kadar giden Hoca, burada da aynı tepkiyi gösterebilirdi.*” (Sakaoğlu, 2005: 181).

Ancak fıkroda dikkatler, “*... çalacak bir şey bulsun da...*” ifadesi üzerinde toplanmaktadır. Hiç şüphesiz Hoca’nın evinde kıymetli eşyalar vardır ve bu bağlamda Hoca’nın sıkıntısı da yoktur. Ama 13. yüzyılın genel durumunu düşündüğümüzde, ilk akla gelen birçok ailenin maddi anlamda sıkıntı içerisinde olduğu ve evlerinde işe yarar hiçbir şeyin bulunmadığıdır. Bu durumda bile hırsızların gelmesi ise, çoğu ailenin aynı durumda olduğunu gösterir.

Saim Sakaoğlu ve Alptekin’e göre; “*Hoca Adına Bağlanan Fıkralar*” gurubunun, “*A. Mantık Açısından Hoca’ya Uymayan Fıkralar*” alt başlığı içerisinde verilen bir başka fıkroda da yine Hoca’nın evinin “tam takır” olduğundan bahsedilir. Çalacak şey bulamayan hırsız eli boş bir şekilde tam evden çıkacağı sırada Hoca, bir fırsatını bulup adamın pabuçlarını saklar. Hırsız, yalınayak, eli boş evden ayrılırken Hoca; “*Yetişin! Hırsız var!*” diye bağırır. Hırsız, gelenlere;

⁴ Bu fıkra, Nasreddin Hoca’dan önce de bilinmekte olup *Mesnevi*’nin III. cildinde yer almaktadır (Sakaoğlu 2005: 230). Ama Anadolu dışında çeşitli Türk Cumhuriyetlerinde de Hoca’ya bağlı olarak anlatıldığı için çalışmamıza dâhil ettik.

“İnsaf, -demiş- eve giren benim ama pabucu çalan o!” der. (Tokmakçioğlu, 2004: 181; Sakaoğlu ve Alptekin, 2009: 206).

Dikkat edilirse, burada da genel anlamda insanların sıkıntısı dile getirilmiş, gücü yeten herkes bir diğerinden bir şeyler araklamayı alışkanlık hâline getirmiştir. Öyle ki, ev sahibinin durumu eve giren hırsızdan daha kötüdür ve hırsız, “ava giden avlanır” misali, çalmak için girdiği evden kendi malını çaldırarak çıkar. “Yavuz hırsız...” sözünün tam tersi, burada da ev sahibi yavuz çıkar.

“Buraya Taşınmadık mı?” adlı fıkrada ise hırsızlar evde olan eşyaların hemen hepsini sırtlarına alıp götürülebilmektedirler (Sakaoğlu, 2005: 58). Hoca’nın, geri kalan eşyaları sırtlayıp hırsızların peşinden gitmesi, bugün tırlarla, kamyonlarla taşınan evler düşünüldüğünde içler acısı bir durumdur. Üstelik insanların çoğu aynı hayat şartlarına sahiptir. Evde var olan eşyalar, birkaç kişinin sırtında taşınabilmektedir.

Bütün bu örneklere baktığımızda, Hoca’nın yaşadığı dönemde var olan maddi sıkıntının her yönüyle fıkralara aksettığını rahatlıkla görmekteyiz. Hoca’nın, her ne kadar konumu gereği bu tür sıkıntılara düştüğü mantık açısından kabul edilmese de toplumun sözcüsü olması sebebiyle halkın sorunlarını kendi üzerinden anlatmaya çalışmıştır.

2. Nasreddin Hoca, Hırsızları İmalı ve Acımasız Bir Şekilde Tenkit Eder

Hoca, bazı fıkralarında başkalarının büyük emeklerle kazandıkları malları çalıp kendilerine mal edinen hırsızları -çeşitli benzetmelerle- acımasızca tenkit etmiştir. “Getir Cübbemi, Al Semerini” adlı fıkrayı, her ne kadar Sakaoğlu, yukarıdaki örneklerde olduğu gibi, “A. Mantık Açısından Hoca’ya Uymayan Fıkralar” gurubunda değerlendirirse de, kanaatimizce bu fıkra, verdiği mesaj itibarıyla Hoca’nın mizahi yapısına uymaktadır. Hırsızlık olaylarının çok fazla olduğu bir yüzyılda, bu suçu işleyen kişilere Hoca, sembolik bir dil ile, imalı bir şekilde haddini bildirmiştir. “Getir cübbemi, al semerini” diyerek, cübbeyi insana ya da insanlığa yakıştırmış, semeri de hırsızlık yaparak, geçimini başkalarının sırtından sağlayan dalkavuklara yakıştırmak onları eşekleştirmiştir. Çünkü cübbe sıradan bir giysi değildir, her insan onu giyemez. Ona sahip olanlar ve giymek isteyenler önce sağlam bir karaktere sahip olmalı daha doğrusu adam gibi adam olmalıdırlar. Oysa hırsızlık yapan kişiler bu hareketleriyle zaten insanlıklarını kaybetmişlerdir. Onların cübbe giymeye de, insanlar arasında dolaşmaya da hakları yoktur. Olsa olsa sırtlarına semer vurup hayvanlar sınıfında yer alabilirler.

“Yine Söz Dinlemedin” adlı fıkrada da aynı durum söz konusudur. Yukarıda olduğu gibi bu fıkrada da hırsızlık yapan kişi eşek ile eşleştirilir. Fıkra; hoca satın aldığı eşiği, yularından tutup evine götürürken arkadan gelen hırsızlardan biri gizlice yuları çözüp eşiği alır diğeri de yuları kendi başına geçirip Hoca’nın arkasından gider. Hoca, dönüp da adamı görünce şaşkınlık içerisinde kim olduğunu sorar. Adam, annesinin bedduası ile eşek olduğunu ama Hoca’nın kendisini almasından sonra tekrar insana dönüştüğünü söyler. Hoca, bunu; “Bir daha ananın sözünden çıkma” diye öğüt vererek gönderir. Ama ertesi gün eşiğini pazarda görünce, kulağına eğilip; “Seni köftehor seni, yine söz dinlemeyip ananı darıltmışsın!” der (Özçelik, 2008: 189-190). İnsanın hayvana, hayvanın da insana dönüşmesi çoğunlukla masal ve efsanelerde -kısmen destanlarda da vardır- rastlanan olağanüstü bir motiftir. Gerçekçi bir karakter taşıyan fıkralarda böyle bir olayın yaşanması mümkün değildir. Hoca da bilir, bir insanın hayvana dönüşmeyeceğini, ama bazen hayvanca davranışlarda bulunacağını! Burada, gerçekleri bildiği hâlde bilmezlikten gelerek, hırsızlarla eşekleri aynı kategoriye koymuştur.

Bir başka fıkrada ise Hoca, eşiğinin yularını çalan hırsız imalı bir şekilde tenkit eder. O, pazarda dolaşırken bir eşiğin başında kendi eşiğinin yularını görünce, sahibinin duyacağı şekilde; “Allah Allah, bu eşiğin yuları bizim eşiğin yularına benziyor, ama eşiğin başı değişmiş!” der (Sakaoğlu, 2005: 161). Burada, hırsıza dolaylı yoldan gönderme yapan Hoca, bu sözleriyle; “Bir yular için senle muhatap olmuyorum ama ben her şeyin farkındayım.” demek

ister. Hatta “*yular bizim eşeğin, ama eşeğin başı değişmiş*” derken yuları hırsızlık yapan kişinin başına yakıştırdığı da düşünülebilir.

“Sabun Çalan Karga” adlı fıkrada ise, Hoca, sabunu çalan karga için; “*Onun sabuna daha çok ihtiyacı var.*” diyerek, hırsızların toplumdaki konumunu, kirlenmişliğini sembolik bir dil ile anlatır. Fıkra şu şekildedir: Hoca’nın hanımı çamaşır yıkayacaktır. Eşinden çamaşırın taşınması için yardım ister. Gölün kıyısına geldiklerinde bir karga sabunu alıp kaçır. Hanımı bu duruma üzülünce, Hoca; “*Ne telaş ediyorsun hatun, bırak götürsün! Görmüyor musun, sabuna onun bizden daha fazla ihtiyacı var!*” der (Sakaoğlu, 2013: 290) .

Fıkrayı incelediğimizde ilk olarak, karganın renginden dolayı sabuna daha fazla ihtiyacının olduğu düşüncesi hâsıl olabilir. Ama bu karga bir başkasına ait olan bir şeyi çalmıştır. Üstelik kargalar sadece sabunu değil çeşitli yiyecekleri, özellikle de cevizleri çalıp yemeleriyle meşhur hayvanlardır. Yani hırsızlık konusunda suçları büyüktür. Sabun ise temizlikte, her türlü pisliği yok etmede kullanılan bir maddedir. Karganın ya da karga gibi geçimini başkalarının sırtından sağlayan insanların kendilerini temize çıkarmaları oldukça zordur. Bu sebeple herhangi bir insanın kirinden ya da kusurlarından arınması hırsızlığı alışkanlık hâline getirmiş olan kişilerin yanında “devede kulak” gibi kalır.

Görünen odur ki; Nasreddin Hoca, konuyla ilgili fıkralarında, hırsıza, doğrudan bir şey söylemese de imalı bir üslup ile bunların eşekten farksız olduğunu ifade etmiş, suçlarının büyüklüğünü ve affedilemeyeceğini ise karganın karalığı ile anlatmıştır.

3. Bazı Hırsızlar, Yaptıkları İşin Suç Olduğunu, Pişkinlikleriyle Kapatmaya Çalışırlar

Hiç şüphesiz belli bir eğitim seviyesinden geçmiş ve halkın sözcüsü konumuna gelmiş bir insana “hırsızlık” sıfatı asla yakıştırmaz. Ama Nasreddin Hoca, olumsuz davranışları tenkit ederken her zaman bunların karşısında yer almamıştır. Bazen de onların değişik tepki verebileceklerini, işin içinden rahatça kurtulabileceklerini göstermek için, kendisini onların yerine koymuştur. Bu tür fıkralarda, bazı insanların yüzsüzlükleri, yanlış bir iş yapmalarına rağmen kendilerini haklı göstermelerini tenkit eder. Tıpkı; “*Babanı öldürdüysem yemedim ya, dahacık, derede yatıyor!*” sözünde olduğu gibi kendini savunacak bir yer bulur.

Erzurum’da anlatılan bir fıkrada; tavuk çalmakla meşhur olan Pertev adında bir hırsız vardır. Bunu, elbiseleri çalınan birisi hâkime şikâyet eder. Pertev, kendinden emin bir şekilde; “*Hâkim Bey, benim ünümü duymuşsundur. Ben, tavuktan başka bir şey çalmam!*” der (Kılıç ve Atnur, 2006: 88). Burada, âdeta hırsızlık yapmayı meslek hâline getirmiş ve mesleğine kendince kurallar koymuş yüzsüz bir tip ile karşılaşırız. Sanki hırsızlar arasında; “tavuk hırsızı”, “eşya hırsızı”, “para hırsızı” gibi uzmanlık alanları var ve bizim Pertev kurallarından taviz vermeyen, işini titiz bir şekilde yapan prensip sahibi bir hırsız konumundadır! Mizah teorileri arasında, “üstünlük” kuramının işlendiği bu fıkrada Pertev, verdiği cevap ile kendisini hırsız değil de âdeta görevini belirli kurallar çerçevesinde yapan meslek sahibi bir vatandaş olarak göstermektedir! Hâkim ise, böyle bir soru sormakla büyük bir suç işlemiş kişi konumuna düşmüştür!

Bir başka fıkrada ise komiser yüzük çalan hırsızı sıkıştırınca, hırsız yüzüğü yolda bulduğunu, inanmazsa sahibine de sorabileceğini söyler! Komiser; “*Madem sahibini biliyordun niçin vermedin?*” diye sorunca; “*Verecektim memur bey, ama yüzüğün içinde, ‘ebediyen seninim!’ yazıyordu!*” der (Özmen, 2012: 45). Bu fıkrada da işlediği suçu, kelime oyunları ile meşru hâle getirme çabasında olan bir kişi ile karşılaşmaktayız.

Nasreddin Hoca’nın “Merdiven” fıkrası da bu konuya verilebilecek en güzel örneklerdendir. Güya Hoca, komşusunun ağacından meyve çalmak düşüncesiyle merdiveni ağaca dayayıp başına çıkar. Ancak tam meyveyi koparacağı sırada komşusu gelir ve ne yaptığını sorar. Hoca, bir komşusuna bakar, bir de kendi hâline, sonra da “*Merdiven satıyorum*” diyerek kendini kurtarmaya çalışır. Fakat komşusu bu sözlere inanmayıp; “*Hiç gece vakti, burada*

merdiven satılır mı?” diye karşı çıkınca, Hoca savunmaya geçer; “*Sana ne merdiven benim değil mi? İstedğim yerde satarım.*” der (Sakaoğlu, 2005: 187).

Hakkında birçok tartışmanın yapıldığı bu fıkrayı, “Hoca’nın, komşusunun bahçesinden meyve aşırma çalışana bir hırsız” gibi değerlendirmek hem Hoca’ya hem de Hoca üzerine önemli çalışmalar yapmış bilim insanlarına haksızlık olur⁵. Hiç şüphesiz bizim Nasreddin Hoca’mız böyle bir davranışta bulunmadığı gibi böyle davrananların da karşısındadır. Onun için bu fıkrada anlatılmak istenen şey Hoca’nın hırsızlık yapması değil, hırsızlık yapan bazı pişkin insanların hatalarını kabul etmeyip “zeytinyağı” gibi üste çıkmalarını eleştirmektir.

Fıkroda; “*Hırsız güçlü olursa, mal sahibi suçlu olur.*” veya “*Akıllı hırsız, şaşkın ev sahibini bastırır.*” atasözlerinde olduğu gibi hırsızlık yapan kişinin haksızken, karşıdaki insanın söylediği bir söz üzerine haklı duruma geçmesi anlatılmaktadır. Karşıdaki; “*Hiç gece vakti, burada merdiven satılır mı?*” diye sormasaydı belki de konu farklı bir yöne gidecekti. Bu soru muhatabına güç vererek, onu, kendini savunan ve özlük haklarını koruyan bir kişi konumuna getirmiştir. Mizah teorilerine göre yine “üstünlük” duygusunun ön plâna çıktığı bu fıkra, konunun işleniş yönüyle Nasreddin Hoca fıkralarına benzer. Zor durumda kalan birinin, zekice bir çıkış yaparak durumu kendi lehine çevirmesi Hoca’ya yakışır bir davranıştır.

Nasreddin Hoca’ya bağlı olarak anlatılan bir başka fıkrada yine hırsızların pişkin bir şekilde işledikleri suç kapatmaya çalıştıkları ifade edilir. Fıkroda, Hoca’nın bir bostana girip sebzeleri çuvala doldurduğu anlatılır. Bostan sahibi hesap sorunca; “*Beni buraya rüzgâr attı, uçmamak için tutduğum bostanlar da elimde kaldı.*” der. Ama bostan sahibi; “*Hadi bunu anladık, pekiyi bostanları çuvala kim koydu?*” diye tekrar sorunca; “*İşte benim de aklım ona ermedi!*” diyerek kendini kurtarmaya çalışır (Özçelik, 2008: 133).

Dikkat edilirse, hırsızlık yapan kişi, kendini kurtarmak için önce mübalağalı bir yalan ortaya atar. Ama karşıdakini yalanına inandıramayınca bu sefer de aptal rolüne bürünerek kendini kurtarmaya çalışır. Elbette ki bizim Hocamız, hem hırsızlık gibi yüz kızartıcı bir suç işlemeyi hem de bunu yaparken “aptal insan” rolüne girmez. Ama verilen mesaj itibarıyla düşündüğümüzde şüpheler de yok olur. Çünkü her iki fıkrada da Hoca, kendisini hırsızların yerine koyarak, insanları uyarmakta, söylenen her söze inanılmaması gerektiğini, çıkarıcı ve art niyetli kişilere karşı dikkatli olunmasını hatırlatmaktadır.

4. Hırsızlık Yapanlar Er ya da Geç Cezalarını Çekeceklerdir

Nasreddin Hoca’ya bağlı olarak anlatılan bazı fıkralarda ise hırsızların işledikleri suçun asla cezasız kalmayacağı, bu dünyada bir yolunu bulup kurtulsalar dahi öbür dünyada yaptıklarının cezasını çekeceği mesajı vardır. Bilindiği üzere, Hoca’nın kadırlarla ilgili fıkralarının çoğunda adalet ilkelerinin kaypaklığı, rüşvet ve adam kayırmaların çokluğuna göndermeler vardır. İşte Hoca, böyle bir durumda bile hak yiyenlerin, bir başkasının malına zorla sahip olanların cezalarını er ya da geç mutlaka çekeceklerine inanır. “*Tan yeri ağarınca hırsızın yüzü kararır.*” misali, hırsızların da başını eğecekleri, yaptıklarından pişman olacakları bir gün mutlaka gelecektir.

Hoca’nın, “Mezara Gelecek” fıkrası, bu inancı en güzel şekliyle açıklamaktadır: Bir gün Hoca’nın çuvalını hırsız çalar. Hoca, çuvalını aramak yerine doğruca mezarlığa giderek beklemeye başlar. Bunu görenler; “*Hocam hırsız aramayıp mezarlıkta ne yapıyorsun?*” diye sorunca Hoca; “*Arayıp da niye zahmet edeceğim; ne kadar usta hırsız olursa olsun sonunda o da mezarlığa gelecek!...*” diye cevap verir (<http://www.sihirli hikaye.com/nasreddin-hoca->

⁵ Saim Sakaoğlu, bu fıkra ile ilgili olarak; “*Bu fıkra Nasreddin Hoca’mızın çocukluk dönemiyle ilgili olmalıdır. Anadolu’da bugün de geçerliliğini koruyan bir kural vardır. Eğer, sizin ağacınızın dalları sokağa sarkıyorsa, o dallardaki meyveler sokaktan geçenlerindir. Küçük Nasreddin, belki bu kuralları bilmiyordu, ama sokağa sarkan dallardaki elmalara uzanıp koparan büyüklerini görmüştür. Belki o da boyu yetişmediği için büyükleri gibi davranmak istemiş ve merdiveni dayamıştır... Bu sebeple yaşlı Nasreddin’in böyle bir işe tevessül değil teşebbüs etmesi bile düşünülmemelidir.*” diyerek, fıkranın Hoca’ya ait olma ihtimalini şüpheyle karşılar (Sakaoğlu, 2013: 69-70).

fıkralari.htm). Ahirette herkesin hesap vereceği konusuna da göndermenin yapıldığı bu fıkrada bir taraftan ölüm hatırlatılmakta, diğer taraftan dünya malının dünyada kalacağı mesajı da verilmektedir.

Bir başka fıkrada ise Hocanın eşeği çalınır. Hoca, sokakta yüksek sesle “Eşeğimi çaldılar” diye bağırır. Olayı duyan kadı, Hoca’yı yanına çağırarak; “Eşeği nasıl çaldırdın, kime çaldırdın, ne zaman çaldırdın?” diye sorunca Hoca kızarak; “Kadı Efendi, eğer bu soruların cevabını bilseydim sana gelir miydin?” der (Sakaoğlu ve Alptekin, 2009: 185-186).

Hiçbir insan kendi isteği ile hırsız mağduru olmak istemez. Hırsızlık olayına engel olmak için de kendi çaplarında bir takım önlemler alırlar. Ama bütün bunlara rağmen hırsızlık olayına maruz kalınca da ilgililerden yardım isterler. Burada beklenen şey ise, ilgili görevlilerin problemi çözme konusunda istenen yardımı sağlamalarıdır. Fıkradan hareketle iki sonuç çıkarabiliriz:

- Görevliler, probleme çözüm bulma konusunda bazı bilgi ve ipuçlarına ihtiyaç duyabilirler. Mağdurun, akl-ı selim bir şekilde konuyla ilgili bilgileri vermesi gerekir.
- Görevliler, kendilerinden istenen yardım konusunda gerekli ciddiyeti göstermelidirler. Abuk subuk sorularla karşıdaki insanı yardım istediğine pişman ettirmemelidirler.

5. Suçluluk Psikolojisi ile Hırsızlar Kendilerini Ele Verirler

Hırsızlar da diğer suçlular gibi, ne kadar zeki ve uyanık geçinseler de çoğu zaman boş bulunup kendilerini ele verirler. Bu durum sadece Nasreddin Hoca fıkralarında değil, diğer tiplere bağlı olarak anlatılan fıkralarda da sıkça görülür. Örneğin, “Hangi gözü sakat idi” adlı bir Bektaşî fıkrasında; gece kaldığı handa eşeğini çaldıran Bektaşî, hırsız pazarda yakalar ve karakola giderler. Fakat hırsız elindeki eşeğin kendi eşeği olduğunu iddia eder. Bunun üzerine Bektaşî, eşeğin başına cübbesini kapatarak; “Sen, bu hayvanın senin malın olduğunu iddia ediyorsun. O halde her bir sakatını da bilirsin. Söyle bakalım, merkebin hangi gözü sakattır?” der. Şaşırarak hırsız, sol gözünün sakat olduğunu söyler. Oysa eşeğin iki gözü de sağlamdır ve Bektaşî zabita memuruna, eşeğin kendisine ait olduğunu ispatlamış olur (Yıldırım, 1999: 199).

Bir başka fıkrada da muhtar, Bektaşîlerin birinden hırsız bulmasını ister. Bektaşî, ibriğin içerisine birkaç eşek eriği attıktan sonra herkesi harman yerine toplar. Bir ateş yakıtırbriği üzerine koyar. İbrik ısınınca erikler içinde vızlayarak uçmaya başlar, vızıltıyı herkes duyar. Bektaşî köylülere dönüp; “Şu ibrikteki canlar bana diyorlar ki hırsızın alnında bu gece behikmet-i Hüda bir çizgi hâsıl olmuştur.” der.

Bu sözler üzerine bir kadın, elini alnına götürür. Bektaşî kadını deşifre etmeden, hırsızın bir kadın olduğunu, ismini de bildiğini fakat onu mahcup etmemek için söylemediğini belirtir ve ertesi gün herkesin oraya bir miktar toprak getirmesini, hırsızın da çaldığı şeyi o toprağın içinde bırakmasını ister. Yoksa adını açıklayacaktır. Ertesi gün bırakılan toprağın içerisinden çalınan eşya çıkar (Yıldırım, 1999: 107-108).

Yukarıçukurova bölgesinde anlatılan “Bilgili Adam” masalında da fakirlikten kurtulmak isteyen bir kadın gittiği yerde kocasını “hoca”⁶⁶ olarak tanıtır. Bazı yönleri ile Nasreddin Hoca fıkraları ile örtüşen bu masalda hoca, hırsızları tesadüfen bulur. Çünkü hırsızlar, suçluluk psikolojisi ile kendilerini ele verirler. Örneğin, padişahın hanımının çalınan yüzüğünü bulunması “hoca”dan istenir. Hoca, ne yapacağını bilmez bir şekilde, güzelliği ile dikkatleri çeken cariye hayran hayran bakarken, cariye gelip hocaya yalvarır: “Sen, benim yüzüğü çaldığımı anladın. Sana yüzüğü vereceğim, ama, ne olur bu işi benim yaptığımı kimseye söyleme.” der. Aynı “hoca”, padişahın hazinesini soyan kişileri bulmak için de padişahın 40

⁶⁶ Buradaki “hoca”lık; üfürükçü, ettiği dua ve yazdığı muskalarla halkın problemlerini çözen kişi anlamındadır.

gün mühlet ister. Her gün evine gittiğinde de eksilen günlerini sayarken; “*Gitti kırkın biri, gitti kırkın ikisi, üçü...*” diye hesap yaparken, onu gizlice dinleyen kırk hırsız, “hoca”nın suçu kendilerinin işlediğini anladığını zannedip, yaptıklarını “hoca”ya itiraf ederler (Şimşek, 2001: 267-271).

Buna benzer olaylar Nasreddin Hoca adı etrafında oluşan fıkralarda da geçmektedir. “Parayı Çalan” adlı fıkra bunun en güzel örneğidir. Birisinin cebindeki parası çalınır. Adam, komşularından şüphelenip durumu Hoca'ya anlatır. Hoca, adamın komşularını yanına çağırır. Komşuları, suçlamaları reddedince, Hoca, bunların hepsine aynı uzunlukta birer sopa vererek; “*Sunu biliniz ki, para çalan kişinin sopası sabaha iki karış uzayacak*” der.

Sopaları alıp giden kişiler, ertesi gün Hoca'nın huzuruna gelirler. Birisinin sopası tam iki karış kısalmıştır. Parayı çalan, sopasının uzayacağından korkup iki karış kesmiştir. Hoca bunu fark edip; “*İşte parayı çalan*” der. (Özkan, 1999: 199).

Yukarıdaki fıkroda, hırsızlık yapan kişi, kendince, ipuçlarını yok etmek isterken tuzağa düşer ve yakayı ele verir.

“Mumu Getir” adlı fıkroda ise, damda hırsızın dolaştığını fark eden Hoca, onun duyabileceği bir şekilde; “*Hanım, geçen gece geldiğimde, kapıyı çaldım duymadın. Ben de bir kulhûvallahî, üç elhamı ay ışığına okuyup içeri girdim.*” der.

Hoca'nın anlattıklarına inanan hırsız, aynısını yapınca damdan aşağı yuvarlanır. Hırsız yakalayan Hoca, mumu getirmesi için hanımına seslenir. Hırsız; “*Bırak Hoca, bende bu akıl, sende o dua olduktan sonra bir yere kaçamam ben!*” der (Tokmakçioğlu, 2004: 212).

Hoca, yukarıda geçen her iki fıkroda da aklını ve bilgisini kullanarak hırsızların rahatça yakalanmasını sağlar. Hırsızın; “*Bende bu akıl, sende o dua olduktan sonra bir yere kaçamam ben!*” demesi manidardır. O, bu sözüyle akılsızlığını dile getirirken Hoca'nın aklını ve bilgisini kullanarak söylediği sözlerin dua kadar etkili olduğunu da kabul eder.

6. Hırsızlara Karşı Alınması Gereken Tedbirler Dolaylı Bir Şekilde Hatırlatılır

Hırsızlık, her zaman her yerde karşılaşılabilecek bir durumdur. Bu sebeple, insanların böyle bir üzüntüyü yaşamamaları için; “*Malına sahip çık, komşunu hırsız etme / Kapını sağlam kilitle, komşunu hırsız etme*” atasözünde de ifade edildiği gibi, bu tür olaylara karşı önceden tedbir almaları önemlidir. Bu durum, hırsızlık olayını yüzde yüz çözmese de caydırıcı bir yöntem olacaktır.

Konuyla yakından ilgili olan “Bedevi ile Hırsız” adlı hikâyede; bir bedevinin hırsızlığın yayılmasına engel olmak için kendi menfaatlerinden nasıl vazgeçtiği dikkate değer bir örnektir: Devesiyle çölde yürümekte olan bir bedevi, güçlükle yürüyen, dudakları susuzluktan kurumuş bir adama rastlar. Adam bunu görünce su ister. Bedevi, devesinden inip ona su verir. Ancak, suyu içen adam birden bedeviyi itip deveyle kaçmaya başlar. Bedevi arkasından bağıırır: “*Tamam deveyi al git, ama sakın bu olayı kimseye anlatma!*” der. Bu isteği tuhaf bulan hırsız nedenini sorar. Bedevi; “*Eğer anlattırsan, bu her yere yayılır ve insanlar bir daha çölde muhtaç birini görünce yardım etmezler.*” der.

Nasreddin Hoca'ya bağlı olarak anlatılan bazı fıkralarda da hırsızlık olaylarına maruz kalmamak için birtakım tedbirlerin alınması, mizahi bir dil anlatılarak nelerin yapılması gerektiği konusunda insanlar uyarılır. Konuyla ilgili bir fıkramızda Hoca, elinde bulunan bir miktar parayı saklamak için sağlam bir yer düşünür ve evinde bir yeri kazıp gömer. Sonra kapıdan içeriye doğru bakıp; “*Hırsız ben olsam, bunu bulurum.*” diyerek oradan çıkarıp başka bir yere gömer. Ama gönlü yine rahat etmez; gidip uzunca bir sırık kesip, akçayı torba ile bu sırığın tepesine bağlar. Onu da getirip evinin önündeki tepeye diker. Olanları gözlemleyen bir hırsız, Hoca oradan ayrıldıktan sonra sıırıktaki akçayı alıp sırığın ucuna da biraz sığır tezeği sürer.

Bir gün, Hoca'ya akçe lazım olur. Sırıgın dibine geldiğinde görür ki akçe tamamen gitmiş, tepesinde de biraz sığır tezeği var! Şaşırır ve; “*Hele bu sıriğa adam çıkamadı, bu akçeyi aldı desem ya bunun tepesine sığır nice çıktı, bu garaip iş oldu.*” der (Koz, 2005: 401).

Görüldüğü gibi, ev sahibi konumunda olan Hoca, parasını güvenli bir yere saklayabilmek için her ihtimali düşünmüş ve sonunda kendine göre en güvenli yeri bulup parasını saklamıştır. Ancak, menfaatleri için her fırsatı kollayan hırsızlarla baş edememiş ve yine parasını çaldırılmıştır. Üstelik hırsız, ustaca yaptığı işte, dikkatleri başka yerlere çekmek için farklı yönde işaretler bırakmıştır. Durumu gören Hoca'nın tepkisi manidar; “*Hele bu sıriğa adam çıkamadı, bu akçeyi aldı desem ya bunun tepesine sığır nice çıktı, bu garaip iş oldu.*”... Aslında Hoca bilir, akçayı kimin aldığını. Ama “Getir Cübbemi, Al Semerini” fıkrasında olduğu gibi, burada da hırsızı hayvanlaştırarak “sığır” yerine koyduğunu farklı bir dil ile ifade eder.

“Belki ağaçtan öteye bir yol vardır.” (Özçelik, 2008: 140) fıkrasında da Hoca'nın, “*Kapını sağlam tut, komşunu hırsız etme*” düsturunca, insanların böyle bir suçu işlemelerine engel olma gayretini görürüz. O, çocukların niyetini bildiği için tedbirini alarak hem çocukların daha o yaşta suç işlemelerine engel olur hem de kendisi, malını bunlara kaptırarak üzülmemiş olur.

Nitekim bir fıkrada Hoca'ya; “*Derede gusül abdesti alırken ne tarafa dönmelidir?*” diye sorulunca, Hoca: “*Elbiselerin olduğu tarafa!*” diyerek, hem dini konulu bir soruya dünya gerçekliği içerisinde cevap verir (Kurgan, 1986: 31) hem de hırsızlara karşı nasıl bir tedbir alınması gerektiğini hatırlatır. Abdest olma dini bir vecibedir ve inançla bağlantılıdır. Oysa bunu yaparken elbiseleri kontrol etmek dünyevi işleri yani maddiyatı sembolize eder. “*Hiç ölmeyecekmiş gibi dünya için, yarın ölecekmiş gibi ahiret için çalış!*” hadis-i şerifinde olduğu gibi, insanlar dünya için çalışırken ahireti, ahiret için çalışırken de dünyevi işlerini unutmamalıdır.

Burada bir konuya daha dikkatler çekilmektedir. “*Ben, dini bir gerekliliği yerine getiriyorum, Allah da beni korur.*” düşüncesi. Evet, Allah her kulunu korur. Ama elini kolunu bağlayıp da her şeyi Allah'tan bekleyen kullarını değil. Kul, tedbirini almalı, işini sağlama bağlamalı gerisini Allah'a bırakmalıdır.

Yine, hırsızlık olayına maruz kalmamak için alınması gereken önlemler bir fıkrada tersinden anlatılmaya çalışılır: Eşeği çalınan Hoca, durumu yana yakıla komşularına anlatınca her birinin ağzından; “*Hırsız eşeğini götürürken nerdeydin?*”, “*O kadar ince kapı olur mu?*”, “*Ahırın kapısını kilitleseydin eşek çalınmazdı*”, “*Hırsız, eşeği bağlamadığın için çaldı!*” gibi laflar çıkar. Hoca dayanamayıp; “*Evet, bütün bunlar benim suçum! Ama siz de insaf edin, hırsızın hiç mi suçu yok!*” der (Tokmakçioğlu, 2004: 162; Kurgan, 1986: 89)⁷.

Fıkra göre suçlu görünen ev sahibidir. Çünkü hırsızlığa karşı gerekli tedbirleri almamıştır. Ona sorulan sorular, aslında herkesin uygulaması gereken şeylerdir. Yani, hırsızlık olayına engel olmak için ev sahiplerinin bazı tedbirleri alması önemlidir. İş işten geçtikten sonra “keşkeler”in hiçbir faydası yoktur. Ev sahibini tenkit ederken söylenen sözler, aslında; “*Eğer söylenenleri yapmış olsaydın başına bu işler gelmeyecekti!*” mesajını vermektedir.

Hırsızlara karşı alınan önlemler, günümüzde olduğu gibi çok sıkı değildir. Hırsızlığı bile mizahi bir üslup ile anlatan Hoca'nın, bazen bir öksürüğü bile onları kaçırmaya yeterlidir. “Ben Oğlak ile Kendim İçin Öksürdüm” (Sakaoğlu, 2005: 118) adlı fıkrada Hoca, birkaç kere yüksek sesle öksürünce hırsızlar kaçar. Her ne kadar hanımı, “korktun da öksürdün” dese de hırsızlık olayı önlenmiş olur.

Maalesef günümüzde, toplumda yaşanan bu tür olumsuzluklar, hırsızlığa dair akla gelmedik planlar, insanların iyi niyetini suiistimal ederek kendi kabuklarına çekilmelerine vesile

⁷ Benzer bir fıkrada da Hoca'nın eşeğinin çalınması yerine evine hırsız girer. Komşuları, benzer soruları burada da sorarak Hoca'yı suçlarlar (Sakaoğlu, 2005: 87).

olmaktadır. Ortamın bozuk olması, iyi insanların yanında kötü niyetli insanların da varlığının bilinmesi bazı tedbirlerin alınması gerektiğini gösterir. Çünkü bir atasözümüzde; “*Hırsızın azgınlığı subaşının ihmaldendir.*” denilerek sadece ev sahiplerinin değil görevlilerin de kendilerine düşen sorumlulukları yerine getirmesi hatırlatılmaktadır.

Sonuç

Sonuç olarak, bütün bu örnekler gösteriyor ki; 13. yüzyılda toplumun sosyal ve siyasi durumuna bağlı olarak yaşanan maddi sıkıntılar, hırsızlık olaylarını da beraberinde getirmiştir. Halkın en büyük problemlerinden bir olan hırsızlık, doğal olarak Nasreddin Hoca fıkralarında da yerini almıştır. Nasreddin Hoca, fıkralarında hırsızlığı çeşitli yönleriyle eleştirmiş, bu eleştiriyi yaparken de bazen hırsızları karşısına almış, bazen hırsızlarla mücadele etmiş, bazen hırsızların mağduru olmuş bazen de hırsızlık yapıyormuş gibi görünerek, insanların bu konuda nasıl davranmaları gerektiğini anlatmıştır. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta; Nasreddin Hoca, fıkralarında, hırsızlık konusunda mesajlar verirken gerçek hayatı ve kimliği ile değil toplumun sıkıntılarını dile getiren bir sözcü, bir toplum temsilcisi rolüyle yer almaktadır. Yani o, olumsuz özellikleri kendi üzerinde toplayarak; “*Kızım sana diyorum, gelinim sen işit.*” düsturunca halka mesajlar vermeye çalışmıştır. Onun için de bazen hırsızlardan utanacak kadar fakir görünmüş bazen de hırsızlık olayının faili rolünü üstlenmiştir.

Kaynakça

- KABACALI, A., (1991). *Bütün Yönleriyle Nasreddin Hoca / Hayatı-Kişiliği-Fıkraları*. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
- KILIÇ, M. Z.; ATNUR. Y., (2006). *Erzurum Fıkraları*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- KOZ, S., (2005). *Nasreddin Hoca Kitabı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- KURGAN, Ş., (1986). *Nasrettin Hoca*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- ÖZÇELİK, M., (2008). *Anadolu ve Dünya Bilgesi Nasreddin Hoca*. Akşehir Belediyesi Kültür Yayınları: Akşehir.
- ÖZKAN, İ., (hızl.) (1999). *Hoca Nasreddin Mezevlere/Nasreddin Hoca Fıkraları*. Ankara: Tika Yayınları.
- ÖZMEN, F., (2012). *Mizah Bağlamında Polis Konulu Fıkralar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SAKAOĞLU, S., (2003). *101 Anadolu Efsanesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- SAKAOĞLU, S., (2005). *Nasreddin Hoca Fıkralarından Seçmeler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- SAKAOĞLU, S.; ALPTEKİN, A. B., (2009). *Nasreddin Hoca*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- SAKAOĞLU, S., (2013). *Nasreddin Hoca Üzerine Yazılar*. Konya: Kömen Yayınları.
- ŞİMŞEK, E. (2001). *Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması. II. C.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- TOKMAKÇIOĞLU, E., (2004). *Bütün Yönleriyle Nasreddin Hoca*. İstanbul: Geçit Kitabevi.
- YILDIRIM, D., (1999). *Türk Edebiyatında Bektâşi Fıkraları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- <http://www.sihirlihikeye.com/nasreddin-hoca-fikralari.htm>